

Ekonomporträttet

LENNART JÖRBERG
ROLF OHLSSON

Douglass North

Douglass North är en av förgrundsgestalterna och innovatörerna inom den moderna ekonomisk-historiska forskningen. Hans viktigaste insats har varit att bana väg för en ny metodologisk inriktning – den gren av den ekonomisk-historiska forskningen som går under benämningarna "*new economic history*" eller "*cliometric history*".

Douglass North, född 1920, disputeerade i Berkeley 1946, men flyttade 1950 till University of Washington i Seattle. Han kom här under lång tid att vara centralgestalten i ett av de mest vitala och inflytelserika forskningsseminarierna inom ämnet, särskilt under 1960-talet då diskussionen om den nya metodiska inriktningen var som mest livaktig.

Redan i förstadiet till den nya forskningsinriktningen – där man i Simon Kuznets' anda betonade vikten av att insamla data och konstruera serier över den ekonomiska tillväxtens grundläggande komponenter – bidrog Douglass North med betydande arbeten. Som exempel kan nämnas de under 1950-talet publicerade

rekonstruktionerna av USAs betalningsbalans för 1800-talets första hälft (North [1960]).

Det är dock först i samband med den mycket uppmärksammade studien över den ekonomiska tillväxten i USA under perioden 1790–1860, som Douglass Norths namn blev mera allmänt känt (North [1961]). I motsats till tidigare uppfattning förlägger North tidpunkten för industrialiseringens inledande fas till långt före inbördeskriget. Han påvisar betydelsen av exportsektorns expansion och specialiseringen i Södern (bomull) för marknadsekonomin utveckling i USA. Med utgångspunkt i en regional exportbasmodell, som North formulerade i ett antal artiklar under 1950-talet, kartlägger han hur bomullssektorn genom multiplikator-accelatoreffekter stimulerade den ekonomiska utvecklingen i andra regioner. Därmed lades grunden för den inhemska industrins tillväxt.

Ett ledande tema i studien är analysen av den relativa prisutvecklingen på varor, tjänster och produktionsfaktorer; en analys, som enligt North måste ingå som ett viktigt element, när ett lands ekonomiska tillväxtprocess skall förklaras. Ett annat viktigt tema är att produktivitetsförändringar som härrör från tekniska innovationer måste ses som resultat av ett medvetet

*Professor LENNART JÖRBERG
och docent ROLF OHLSSON är
verksamma vid Ekonomisk-historiska
institutionen, Lunds universitet.*

sökande efter lösningar på uppkomna flaskhalsar i produktionsprocessen. Den av North skisserade exportmodellen har inspirerat ett flertal forskare att utveckla modellen teoretiskt och att göra länderanalyser efter de av North uppdragna linjerna.

"New economic history"

Den största uppmärksamheten väckte emellertid tillväxtstudien genom att den var ett av de första, och otvetydigt ett av de mest intressanta försöken att konsekvent använda den neoklassiska teorins standardredskap vid analys av ett historiskt förlopp. Således kritiserar North den traditionella historieforskningen för att i alltför liten utsträckning arbetat med ekonomisk teori för att få fram förklaringar till ekonomiska förlopp. Han förespråkar en analytiskt inriktad metod, där hypotes-testning bör ingå som centralt element. Detta är huvudingrediensen i "new economic history". I metoden ingår också vanligtvis att man använder avancerade statistiska och ekonometriska metoder.

En annan del i metoden är jämförelser med hypotetiska alternativ, s k kontrafaktisk historieskrivning. Denna innebär att man konstruerar alternativa utvecklingsförlopp med hjälp av ekonomisk teori för att på så sätt kunna bedöma exempelvis betydelsen av en viss innovation för den ekonomiska tillväxten. Det mest kända exemplet är Robert Fogels försök att kvantifiera den ekonomiska betydelsen av utbyggnaden av järnvägarna i USA under slutet av 1800-talet (Fogel [1964]). Fogel gjorde helt enkelt en rekonstruktion av den amerikanska ekonomin utan järnvägar. Genom att sedan jämföra verklig nationalprodukt med den hypotetiska, menar han sig kunna bestämma järnvägarnas betydelse för den ekonomiska tillväxten. Det behöver väl knappast påtalas att användandet av kontrafaktisk metod är det mest kontroversiella inslaget i "new economic history".

I arbetet *Growth and Welfare in the*

American Past (North [1966]), sammanfattar North sin tidigare forskning och presenterar den nya metodiska inriktningen i mer populär form. I arbetet redovisas också resultaten från den intensiva forskning, som inom ramen för det nya angreppssättet pågick under 1960-talets första hälft i USA. Denna innebar på flera punkter radikala omtolkningar av tidigare etablerade synsätt (slaveriets lönsamhet, tekniska innovationers betydelse för den ekonomiska utvecklingen m m).

Institutionella faktorer

North har aldrig underlåtit att påpeka att en gedigen utbildning i neoklassisk teori är en förutsättning för framgångsrika analyser av ekonomisk-historiska fenomen. Han har också ofta påpekat att europeiska ekonomiska historiker i detta hänseende varit klart underlägsna sina amerikanska kolleger. Påpekandena har ofta skett i en arrogant ton som inte alltid uppskattats av hans angräpnade kolleger.

Å andra sidan har han också påpekat att utan kunskaper om den historiska utvecklingen är det mindre lampligt att bedriva ekonomisk analys. Särskilt under senare år har han tillhört de mera eftertänksamma och varit återhållsam i sina applåder åt utövarna av den s k cliometrisk revolutionen. Han har framhållit att denna s k revolution visserligen gjort den ekonomisk-historiska forskningen mer rigorös och gett den mera vetenskaplig status, men samtidigt har man missat mer fundamentala frågor rörande ekonomins struktur och underliggande faktorer. Han menar att cliometrikerna vänt ryggen till en lång tradition inom nationalekonomin från Smith till Schumpeter; en tradition som ansåg den ekonomiska historien som väsentlig eftersom den gav nya dimensioner till nationalekonomin:

"If economics is a theory of choice subject to specified constraints a task of economic history is to theorize about those evolving constraints".

De ekonomiska historikernas misslyckande med att förse de nationalekonomiska kollegerna med en historisk dimension har enligt North också lett till sämre möjligheter att lösa dagens ekonomiska problem. Nationalekonomernas oförmåga att se den övergående karaktären i restriktionerna, och att förstå deras orsaker och riktning, har enligt North varit ett fundamentalt handikapp för utvecklingen av den ekonomiska teorin.

I sin senare vetenskapliga produktion har Douglass North försökt att leva upp till dessa idéer. Man kan urskilja två huvudlinjer: det konsekventa ekonomisk-teoretiska angreppssättet och försöken att vidareutveckla och förfina den teoretiska utgångspunkten. Detta senare gäller i synnerhet de institutionella förändringarna, som han menar försumrats både inom den teoretiska och den empiriska forskningen.

I boken *Institutional Change and American Economic Growth* tar North steget fullt ut och skisserar, tillsammans med Lance Davis, en teori för institutionella förändringar (North & Davis [1971]). Denna är en vidareutveckling av element från "public choice"- och "property rights"-teorierna och säger förenklat följande. Nya institutionella arrangemang uppträder, när grupper i samhället ser möjligheter att tillgodogöra sig vinster, som är omöjliga att realisera under de rådande institutionella förhållandena. Med ett institutionellt arrangemang avses lagar, avtal etc som reglerar de villkor under vilka ekonomiska enheter kan samarbeta eller konkurrera med varandra. Dessa arrangemang kan vara frivilliga och/eller kontrollerade av staten. I beslutsprocessen ingår sedan en bestämning av nuvärdet av nettointäkterna från det nya arrangemanget jämfört med alternativa arrangemang. Den tid det tar att utveckla det nya arrangemanget bestäms bl a av den existerande lagstiftningen och teknikens nivå.

"A grand theory"

North försökte även applicera modellen på den europeiska utvecklingen från medeltiden fram till 1800-talet. I artikeln "The Rise and Fall of the Manorial System" (North & Thomas [1971]) menar sig North kunna förklara existensen och upplösningen av det medeltida godssystemet med en variant av den ovan nämnda teorin. I boken *The Rise of the Western World. A New Economic History* (North & Thomas [1973]) gör han sedan ett storlaget försök att förklara hela den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa från medeltiden fram till ca 1800. I korthet går analysen ut på följande: en effektiv ekonomisk organisation, som möjliggör individuella ekonomiska incitament, dvs "property rights", är en förutsättning för att en ekonomisk tillväxtprocess skall sätta igång. Han menar vidare att den jämvikt som fanns i det feodala Europa, där privat äganderätt inte existerade, rubbades genom att de relativa priserna på jord och arbetskraft genomgick markanta förändringar. Detta var i sin tur ett resultat av de kraftiga fluktuationerna i befolkningstillväxten. Dessa exogena krafter framtvingade så småningom nya institutionella arrangemang, vilka innebar ändrade äganderättsförhållanden, vilket i sin tur lade grunden för en ekonomisk tillväxtprocess.

Försöket från Norths sida att skapa en uniform teoretisk analysram för att förklara hela den ekonomiska tillväxten har väckt en hel del gensagor. Trots detta har alla varit eniga om en sak; att Norths analys varit intellektuellt stimulerande. Någon har karakteriserat Norths grandiosa försök att i en enkel modell fånga den ekonomiska utvecklingen under mer än 1000 år som att det är som bubblande champagne. Liknelsen är kanske inte så välfunnen med tanke på Norths personliga förkärlek för röda Bourdeauxviner och lättare italienska viner.

I övrigt har kritiken varit dels av teore-

tisk natur, dels av empirisk. Diskussionen har i huvudsak kretsat kring frågan hur det medeltida jordbrukssystemet fungerade, hur det förändrades och hur det övergick i ett nytt system. Man har också pekat på Norths något vårdslösa sätt att handskas med empiriska fakta. Vidare har hävdats att Norths modell är alltför statisk och alltför makrobetonad för att kunna användas i sammanhanget.

I sin 1981 utgivna bok *Structure and Change in Economic History* (North [1981]) har North ånyo skisserat sin teori och återupprepat sina resultat från tidigare böcker och artiklar. Den tidigare kritiken torde inte ändras av denna repetition. North har inte tagit djupare intryck av sina kritiker.

Sammanfattningsvis har Norths modell varit mycket användbar för att systematisera vårt vetande – och brist på vetande – vad gäller den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Den har kanske inte till alla delar stått sig då den testats, men Norths ihärdiga försök att inkludera de institutionella förändringarna i förklaringarna har utan tvekan gett både nationalekonomin och den ekonomiska historien nya forskningsuppgifter. Om en modell ska vara relevant för den ekonomiska verkligheten så måste den kunna beskriva och ta hänsyn till institutionella förhållanden,

vilka genereras av och i sin tur påverkar den ekonomiska processen. Detta ihärdiga pläderande för de institutionella och sociala faktorernas stora betydelse har kanske något samband med Norths regelbundna flugfisketurer till British Colombias vildmarker. Med tanke på hans envetenhet är det kanske inte heller en slump att hans favoritfisk är "steelhead".

Douglass North är för närvarande Henry R Luce Professor of Law and Liberty vid Washington University, St Louis, Missouri.

Referenser

- Fogel, R., [1964], *Railroads and American Economic Growth*. Baltimore.
- North, D., [1960], "The United States Balance of Payments, 1970- 1860 " i *Trends in the American Economy in the Nineteenth's Century* (Conference on Research in Income and Wealth), Princeton.
- North, D., [1961], *The Economic Growth of the United States 1790 to 1890* Prentice Hall.
- North, D., [1966], *Growth and Welfare in the American Past*. Prentice Hall.
- North, D & Davis, L., [1971], *Institutional Change and American Economic Growth*. Cambridge University Press.
- North, D & Thomas, R., [1971], "The Rise and Fall of the Manorial System: A Theoretical Model". *Journal of Economic History*, No 4.
- North, D & Thomas, R., [1973], *The Rise of the Western World. A New Economic History*. Cambridge University Press.
- North, D., [1981], *Structure and Change in Economic History*. New York.